

Nehéz idők, nagy emberek

Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek

A Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet
Protestáns Egyháztörténeti Tanszékének
kiadványsorozata

A sorozatot szerkeszti
Buzogány Dezső

Nehéz idők, nagy emberek

Egyháztörténeti tanulmányok

A kötetet szerkesztette

Ősz Sándor Előd

Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet – Egyetemi Műhely Kiadó
Kolozsvár, 2026

Megjelent a

Kolozsvári Protestáns
Teológiai Intézet

Romániai Magyar Demokrata
Szövetség és a
Communitas Alapítvány

Erdélyi Református
Egyházkerület

támogatásával

A címlapon: Szenci Molnár Albert portréja – Kálvin János: *Az keresztyéni religio-
ra és igaz hitre valo tanítás* (Hanoviában, 1624) címlapja, a Tiszántúli Református
Egyházkerületi Nagykönyvtár példánya, jelzete Rmk 947.

Borítóterv: Tipotéka

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Nehéz idők, nagy emberek : egyháztörténeti tanulmányok / a

kötetet szerkesztette Ősz Sándor Előd. - Cluj-Napoca : Kolozsvári

Protestáns Teológiai Intézet : Egyetemi Műhely Kiadó, 2026

Index

ISBN 978-630-95087-2-0

ISBN 978-630-6636-32-7

I. Ősz, Sándor Előd (ed.)

Székelyhidi Nethlébius Mihály becses könyvtárának töredéke

Székelyhidi Nethlébius Mihály nem tartozik feltétlenül az ismert egyháztörténeti személyiségek közé.¹ Életrajzában továbbra is sok a fehér folt. Már nem szokványos neve is felkelti az érdeklődést. A marosvásárhelyi beiratkozásokor, illetve későbbi könyvbejegyzéseiben is az N. megkülönböztető monogramot használta családneve mellett. Peregrinációjától kezdve már a Székelyhidi Nethlébius/Nethlebius Mihály névalakot használta. A Nethlébius sem család-, sem keresztnévként nem fordul elő semmiféle általunk ismert kora újkori forrásban. Ez határozott választás lehetett részéről, de okait és a név pontos eredetét nem ismerjük. Székelyhidi Nethlebi Mihályként is hivatkoztak rá korabeli források. Nevének eredete talán a nethlebi arab igéből származik, aminek jelentése „mi keressük a tudást”.² Később ennek a szónak a latinizált alakját használta. Nomen est omen! A folyamatos tanulás végigkísérte 20 éves peregrinációját. Örök peregrinusként, neolatin poétaként, nagy nyomorban hunyt el külföldön. Soha nem térhetett haza. A következőkben autopszia nyomán igyekszünk rekonstruálni Székelyhidi egykori könyvtárát és életútját.

Több forrás Székelyhidi Nethlébius Mihály születését 1706 körül jelöli meg Kolozsváron. Az egyik angliai forrás Kolozsvár melletti szülőhelyet említ, a település megjelölése nélkül.³ A korabeli református anyakönyvek és más források

^{*} Gordán Edina (Szatmárnémeti, 1989) könyvtáros. Szatmárnémetiben a Kölcsey Ferenc Főgimnáziumban érettségizett. Kolozsváron a Babeş–Bolyai Tudományegyetem könyvtár- és információtudomány szakán végzett, majd ugyanitt végezte magiszteri tanulmányait. Egy tanévet a Szegedi Tudományegyetem régikönyves szakirányán tanult. 2013-tól a nagyenyedi Bethlen Gábor Dokumentációs Könyvtár munkatársa. Kutatási területei: könyvtártörténet, könyvtörténet, olvasmánytörténet és a nagyenyedi Bethlen Kollégium Nagykönyvtárának története.

¹ Köszönettel tartozom Bányai Rékának és Ősz Sándor Elődnek a tanulmány megírásában nyújtott segítségükért.

² Köszönöm Gyöngyösi Csillának a fordítást.

³ *An Universal History, from the Earliest Account of Time, Compiled from Original Authors; and Illustrated with Maps, Cuts, Notes, etc. with a General Index to the Whole.* Vol. XX. Printed for T. Osborne, in Gray's-Inn; A. Millae, in the Strand; and J. Osborn, in Pater-noster Row, London 1748, 18. Köszönöm Bujtás László Zsigmondnak, hogy felhívta figyelmem a kiadványra.

hiánya miatt ezt sem igazolni, sem pontosítani nem tudjuk. Édesapja Székelyhidi János volt,⁴ aki a Kolozsvári Református Kollégiumban tanult, majd dési iskolamester és mezőpaniti lelkész lett.⁵ 1697-től eltűnik a Marosi Református Egyházmegyéből, így nagy eséllyel megegyezik a Székelyhiddel, aki a dési egyházmegyében szolgált, 1698-ig Magyarmacskáson,⁶ 1699-től Bádokon volt lelkész.⁷ Így valószínűbb, hogy Mihály fia Bádokon született az 1700-as évek legelején.

Székelyhidi Nethlébius Mihály tanulmányait a Marosvásárhelyi Református Kollégiumban kezdte 1714-ben. 1718-ban a poétikai osztály praeceptora lett, neve mellett pedig szerepel akadémista megnevezés.⁸ Az 1706-nál mindenképpen korábbi születési dátumot igazolja az is, hogy 8 évesen nem subscribálhatott Marosvásárhelyen. Az is elképzelhető, hogy születési éve összekeveredett feltételezett testvérével, aki Székelyhidi Dániel néven 1723-ban írta alá a Marosvásárhelyi Református Kollégium törvényeit,⁹ rá egy évre, 1724. június 2-án Székelyhidi N. Dánielként írta alá a Debreceni Református Kollégium törvényeit.¹⁰ Székelyhidi N. Dániel később rétfalusi lelkész lett,¹¹ és jelenleg három RMK kötetét a Tiszántúli Református Egyházkerületi Nagykönyvtára őrzi.¹² 1725-ben édesapja nyomdokaiba lépett, és 1727-ig Bádokon volt lelkész.¹³ Később Teleki Sándor (1679–1754) alkalmazásában állt, és nagy valószínűséggel fia, Teleki László udvari tanítója volt.¹⁴

⁴ Robert Barlow Gardiner (ed.): *The Registers of Wadham College, Oxford. (Part II.) From 1719 to 1871.* George Bell and Sons, London 1895, 68.

⁵ Herepei János: *A dési református iskola XVII. és XVIII. századbeli igazgatói és tanítói.* Kolozsvár 1941, 7.

⁶ Kiss István: *A Dési Református Egyházmegye történeti névtára.* In: *Református Szemle*, 92. (1999/2), 152.

⁷ Uo. 143.

⁸ Tonk Sándor (szerk.): *A marosvásárhelyi Református Kollégium diáksága 1653–1848.* Szeged 1994, 46, 56.

⁹ Uo. 61.

¹⁰ Szabadi István (szerk.): *Intézménytörténeti források a Debreceni Református Kollégium Levéltárában I. Tiszántúli Református Egyházkerület,* Debrecen 2013, 398.

¹¹ Földváry László: *Adalékok a Dunamelléki Ev. Ref. Egyházkerület történetéhez. II. Rész. Dunamelléki Ev. Ref. Egyházkerület a Baranyai Püspökséggel való egyesülés után.* Werbőczy könyvnyomda részvénytársaság, Budapest 1898, 12.

¹² Oláh Róbert (szerk.): *A Tiszántúli Református Egyházkerületi Nagykönyvtár RMK-katalogusa.* Tiszántúli Református Egyházkerületi Gyűjtemények, Debrecen 2021, 224, 323, 468.

¹³ Kiss István: *i. m.* 143.

¹⁴ Hoffmann Gizella (szerk.): *Peregrinuslevelek 1711–1750. Külföldön tanuló diákok levelei Teleki Sándornak.* József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara, Szeged 1980, 328.

Székelyhidi Nethlébius Mihály saját bevallása szerint pénzhiány miatt csak későn és nagy nehézségek árán, 1729. augusztus 3-án vagy ezután indulhatott el Szebenből külföldi tanulmányútjára.¹⁵ Hosszú peregrinációjának első állomása a hallei egyetem volt, ahová 1730. október 20-án iratkozott be.¹⁶ Székelyhidi az utolsók között élvezhette a hallei reformátusok támogatását.¹⁷

Székelyhidi album amicorum és a Teleki Sándorhoz írott levelei alapján igyekeztünk feltérképezni külföldi utazását. 1732. július 4-én Jénában tartózkodott, ahol Teleki Sándornak az alábbi nem túl hízelgő sorokat írta: „Jénának tsak a nagj híre és a Diákoknak tsak a nagy tsintalansága, praetereaque nihil; úgy hogj Jéna tsak olyan Hálához képest: mint Szengiel Gernyeszeghez képest.” 1733. február 4-i Teleki Sándorhoz címzett levelében megemlítette, hogy az áprilisi lipcsei vásár alkalmából készül továbbindulni, amit így indokolt: „Hogj ha nehezen s későn jöhettem-is fel a költségtelenség miatt, ne mindjárt fussak le, s ne mondják: hogj csak gallérért.”¹⁸ Eszerint 1734-ben Lipcsében tartózkodott, majd Weissenfels, Naumburg, Weimar, Jena és Drezda érintésével Magdeburgba ment. Magdeburgból a következő évben Köthen érintésével visszatért Halléba, február 25. és május 22. között biztosan ott tartózkodott.¹⁹ 1735. február 25-én Hallében, Szentpéteri Cseh Jónás album amicorumába jegyezt.²⁰ Innen Kassel, Göttingen, Hannover érintésével Brémába ment, beiratkozott a *Gymnasium Illustréba*,²¹ ahol három évig tartózkodott. 1738-ban Rétyi István kíséretében kísérletet tett a hazatérésre, de csak Braunschweigig jutottak. Rétyi István, a Gyulai Ferencné alumna szintén Brémában tanult Székelyhiddel egy időben anélkül, hogy beiratkozott volna oda. Braunschweigben egy kereskedőtől otthoni híreket kaptak, aki a hazájukat sújtó „hármass ítéletét: a' fegyvert, az éhséget és a' döghalált” említette.²² Mindez nem volt alaptalan. Jankovics József és Szörényi László Székelyhidi Nethlébius Mihály életéről és költészetéről szóló tanulmányában így fejtették fel a hármass ítéletet:

¹⁵ Hoffmann Gizella (szerk.): *i. m.* 255–257.

¹⁶ Tar Attila: *Magyarországi diákok németországi egyetemeken és főiskolákon 1694–1789*. Budapest 2004, 139.

¹⁷ Font Zsuzsa: *Erdélyiek Halle és a radikális pietizmus vonzásában*. Szegedi Tudományegyetem, Szeged 2001, 143.

¹⁸ Hoffmann Gizella (szerk.): *i. m.* 264–265.

¹⁹ Gerhard Seibold: Ein Siebenbürger auf Bildungsreise in Mitteleuropa. Das Stammbuch des Michael Nethlébius Székelyhídi. In: *Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde*, 46. (2023), 43–49.

²⁰ IAA 14984. http://iaa.bibl.u-szeged.hu/index.php?page=browse&entry_id=14984 [Hozzáférés: 2026. 02. 13.]

²¹ Tar Attila: *i. m.* 65.

²² Hoffmann Gizella (szerk.): *i. m.* 266.

„1735-ben a Szegedinác Jovánovics Péró-felkelés és annak leverése, majd a felkelők elleni perek keltettek riadalmat, 1736-ban a török üzent hadat Anna orosz cárnőnek, akinek VI. Károly császár szövetségese volt, 1737–38-ban Orsova környékén, a bánsági határőrvidéken és Belgrádban harcok is folytak, 1737-ben pestis és himlőjárvány tizedelt, majd rá egy évre országos pestisjárvány kezdődött, amely 1742-re Erdélyre is áterjedt.”²³

1738-ban letartóztatták Szigeti Gyula István református püspököt, gyulakuti Lázár Jánost, Rhédei Lászlót, Toroczkai Zsigmondot, Rhédei Ferencet, Toldalagi Mihályt, Bethlen Sámuel és Borosnyai Nagy Zsigmond nagyenyedi kollégiumi tanárt. Mindez sokként érte az erdélyi közéletet és Székelyhidit egyaránt.²⁴

Rétyi Istvánnal közösen tértek vissza Brémába, a hazaútról nem mondtak le teljesen a szörnyű hírek hallatán sem. Técsi Dániel leveléből értesülünk róla, hogy 1739 őszén Altonában tartózkodtak, és pénzhány miatt nem tudták folytatni hazaújtjukat.²⁵ A következő megállójuk ugyanezen évben továbbra sem Erdély volt, hanem Amszterdam.²⁶ A végső úticél Utrecht volt, ahol 1740-ben együtt iratkoztak be az egyetemre.²⁷ Carl Christian Woog – albumbejegyzése szerint – 1741. augusztus 8-án Oxfordban találkozott Székelyhiddel,²⁸ aki csak 1743. április 18-án iratkozott be az ottani *Wadham College*-ba.²⁹ 1744. augusztus 18-án 2 font adományt kapott a londoni francia református gyülekezettől. Gömöri György szerint ő volt az utolsó magyar, akit a francia hugenották leszármazottai így támogattak.³⁰ Angliai tartózkodásának következő nyoma 1748-ból maradt ránk. Egy angol nyelvű, egyetemes történelemről szóló mű 20. kötetében, forrásként hivatkoztak rá. A törökökről és tatárokról szóló fejezetben megemlíti a magyarokat és

²³ Jankovics József – Szörényi László: Küldöttem kegyelmednek egy epithalamiumot és egy genethliacumot. Költészeti és életrajzi adalék a neolatin poéta, Székelyhidi Nethlebius/Nethlébius Mihály működéséhez. In: Czibula Katalin – Demeter Júlia – Pintér Márta Zsuzsanna (szerk.): *Szín – játék – költészet. Tanulmányok a nyolcvanéves Kilián István tiszteletére*. Partium Kiadó – Protea Egyesület – reciti, Nagyvárad – Budapest 2013, 182.

²⁴ Pokoly József: *Az erdélyi református egyház története. III. kötet. 1691–1880*. Budapest 1904, 86.

²⁵ Hoffmann Gizella (szerk.): i. m. 327.

²⁶ Gerhard Seibold: i. m. 43.

²⁷ Bozzay Réka – Ladányi Sándor: *Magyarországi diákok holland egyetemeken 1595–1918*. Budapest 2007, 150.

²⁸ Gerhard Seibold: i. m. 48.

²⁹ Gömöri György: *Magyarországi diákok angol és skót egyetemeken 1526–1789*. Budapest 2005, 38.

³⁰ Gömöri György: A londoni francia protestáns egyház magyar segélyezettjei. In: *Magyar Könyvszemle*, 121. (2005/3), 328.

a székelyeket mint hun–szkíta leszármazokat, amelyet a fennmaradt rovásírásos emlékek bizonyítanak. Ezen kéziratok létezését igazolta Székelyhídi Mihály, aki a Teleki család pártfogoltjaként ismerte a család könyvtárában őrzött ilyen jellegű dokumentumokat.³¹ Ugyanez a munka német³² és francia³³ fordításban is megjelent. Dugonics András két könyvében szintén megemlíttette Székelyhídi Mihályt mint a rovásírásos kéziratok ismerőjét. Egyik 1743-as írására hivatkozott a cím megjelölése nélkül.³⁴ Ez akár lehet valamilyen lappangó levél vagy más írás. Székelyhídi azon állítását, hogy a rovásírás a 18. században is élő örökség volt, és élénk érdeklődés kísérte, igazolja az a nagyszámú kéziratot másolat, amely napjainkig fennmaradt.³⁵ 1750. november 11-én Kalmár György nyelvész, a Debreceni Református Kollégium alumnusával találkozott Londonban. Ő írta az utolsó bejegyzést Székelyhídi album amicorumába.³⁶ Az utolsó adatunk Székelyhidiről 1750-ből származik. Mező János augusztus 25-én írt levelet Teleki Sándornak, amelyben megemlíti, hogy Székelyhídi Nethlébius Mihállyal találkozott, „és Ditsösisigesen[!] emlekezik Nagjsagodról nálamlitiben”. Székelyhídi már nyolc éve élt Angliában nagy nyomorúságban, és mivel tanulmányai egy részével nem tudott elszámolni, így nem sikerült lelkésszé szenteltetnie magát.³⁷ Székelyhídi további sorsa ismeretlen, valószínűleg 1750 után hunyt el Angliában.

Nyomorúságos életkörülményeiről több levélben is beszámolt, nincstelensége végigkísérte peregrinációját.³⁸ Mindezt alkalmi versek írásával igyekezett enyhíteni. Peregrinációja kezdetén Friedrich Hoffmann (1660–1742) 72. születésnapjára írt köszöntő verset,³⁹ és a Pierre Coste (1668–1747) esküvőjére írt

³¹ *An Universal History, from the Earliest Account of Time, Compiled from Original Authors; and Illustrated with Maps, Cuts, Notes, etc. with a General Index to the Whole.* Vol. XX. Edward Bate, Dublin 1748, 17–18.

³² Baumgarten, Siegmund Jakob (szerk.): *Samlung von Erleuterungsschriften und Zusätzen zur allgemeinen Welthistorie. Vierter Theil.* Johann Justinus Gebauer, Halle 1756, 131–132.

³³ *Histoire Universelle, depuis le commencement du Monde jusqu'à present. Traduite de l'anglois d'une Societé de Gens de Lettres. Tome Treizieme.* Chez Arkstée et Merkus, Amsterdam – Leipzig 1752, 13.

³⁴ Dugonics András: *Etelka. Második[!] könyv.* Fűskúti Landerer Mihály, Pozsonyban és Pesten 1791, 330–331; Dugonics András: *Szittyiai történetek. Első könyv.* Fűskúti Landerer Mihály, Pozsonyban és Pesten 1806, 20.

³⁵ Bővebben lásd: Benkő Elek – Sándor Klára – Vásáry István: *A székely írás emlékei.* Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest 2021, 285–667.

³⁶ Gerhard Seibold: *i. m.* 46.

³⁷ Hoffmann Gizella (szerk.): *i. m.* 328.

³⁸ Bujtás László Zsigmond: Hollandiai peregrinusaink idegenségélménye a 17–18. században. In: *Sárospataki Füzetek*, 23. (2019/1), 30–31.

³⁹ Székelyhídi Nethlebius Mihály: *Duodecim domus coelestes votivis applausibus ... honori-*

gratuláló vers is ismert.⁴⁰ Utóbbinak a Kolozsvári Egyetemi Könyvtárban őrzött példánya tartalmazza a szerző saját kezűleg írt javításait és id. Wesselényi István-nak (1674–1734) szóló ajánlását.⁴¹ Az eredeti példányokat fiának, ifj. Wesselényi Istvánnak adhatta oda, akivel 1732. június 11-én találkoztak Halléban.⁴² Ugyan-ezen nap Wesselényi kísérőjével, Gyulai Ferencsel is találkozott, akinek szintén adott egy-egy példányt verseiből, hogy azt adja át egykori patrónusának, Teleki Sándornak. Valószínűleg közvetlenül ez után térhettek haza közösen, amiről egyik Telekihez címzett levelében is megemlékezett (Halle, 1732. július 4.): „Az Vrfi el-menetelekor küldtettem Gyulai Vramtól az én munkáimnak ’sengéjéből (míg Isten többekre, jobbakra ’s nagjobbakra segittene) égi Epithalamium-at és egy Genethliacum-at.”⁴³ E versek elemzése és magyar fordítása Jankovics József és Szörényi László tanulmányában olvasható.⁴⁴ 1740-ben Utrechtben Czeglédi Péter⁴⁵ disputációjában olvashatjuk Székelyhidi 23 soros latin nyelvű köszöntő versét.⁴⁶ Ugyanekkor jelent meg Jánki Péter (?–1784)⁴⁷ disputációja alkalmából írott verse is.⁴⁸ Sem Czeglédi, sem Jánki Péter nevét nem találjuk Székelyhidi album amicorumában. Aluma bejegyzései szerint 1740. június 30. és augusztus 24. között tartózkodott Utrechtben. A következő bejegyzés 1741. augusztus 8-i keltezésű, Oxfordból. Jánki 1740. június 1-én, míg Czeglédi június 15-én tartotta nyilvános védését, így Székelyhidi valószínűleg nem vett részt ezeken személye-

bus ... *Friderici Hoffmanni ... in ejusdem natali ... erectae*. Halae Magdeburgicae 1732. Dörnyei Sándor – Szávuly Mária (szerk.): *Régi Magyar Könyvtár III. XVIII. század. I. 1712–1760*. Országos Széchényi Könyvtár, Budapest 2005, nr. 319.

⁴⁰ Székelyhidi Nethlebius Mihály: *Syringa hymenaea, sub cujus arguta svaviorique resonantia, ingenuorum neo-conjugum ... Petri Coste ... ut ... Estherae Lasserre ... nobile par*. Halae Magdeburgicae 1731. RMK III/XVIII. nr. 1646.

⁴¹ Lelőhelye és jelzete: Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtár, Kolozsvár, Patrimoniu 108869.

⁴² Gerhard Seibold: *i. m.* 47.

⁴³ Hoffmann Gizella (szerk.): *i. m.* 263.

⁴⁴ Jankovics József – Szörényi László: *i. m.* 179–200.

⁴⁵ Debrecenben, majd Utrechtben tanult tovább. Zoványi Jenő: *Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon*. Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, Budapest 1977, 116; Bozzay Réka – Ladányi Sándor: *i. m.* 149.

⁴⁶ Czeglédi Péter: *Dissertatio theologica II. Ad Joh. IV: 24. De Spirituali cultu Dei. Quam Divinis auspiciis praeside Alberto Voget ...* Alexander van Megen, Trajecti ad Rhenum [Utrecht] 1740.

⁴⁷ Debrecenben tanult, majd Utrechtben (1740) peregrinált. Hazatérte után Földesen, Kabán, Bakonszegen, Balkányon és Hajdúsámsonban volt református lelkész. Zoványi Jenő: *i. m.* 281; Bozzay Réka – Ladányi Sándor: *i. m.* 149.

⁴⁸ Jánki Péter: *De Vasculo Mannae ejusque mysterio. Quam Divino nomine annuente sub praesidio ... Davidis Milii ...* Alexander van Megen, Trajecti ad Rhenum [Utrecht] 1740.

sen, csupán utólag küldte el verseit.⁴⁹ A következő aprónyomtatvány, amely a nevéhez köthető, Londonban jelent meg 1744-ben.⁵⁰

Székelyhidi Nethlébius Mihály hosszú peregrinációjának fontos forrása album amicorum, amely 2023-ban egyik berlini könyvaukción bukkant fel angliai magángyűjteményből.⁵¹ Az albumot Gerhard Seibold gyűjtő vásárolta meg. Az aukciós oldal részletes leírást közölt az albumról, és az új tulajdonosa is írt róla egy tanulmányt. A tanulmány alapján listázta a bejegyzéseket a Repertorium Album Amicorum adatbázis is.⁵² Még ha az album teljes tartalma nem is érhető el, ezek a leírások számos új adattal gazdagítják Székelyhidi élettörténetét és kapcsolatszerkezetét. Az albumban összesen 177 bejegyzés szerepel az 1731–1750 közötti időszakból. Szatmári Pap Sándor (1697–1745) kolozsvári nyomdász 1731-ben vízkereszt napján (január 6.) jegyezte be elsőként a nevét az albumba. Tette mindezt hazajövele előtt.⁵³ Az albumot ezek szerint csak Halléban köttette, és nem – a kor szokásaihoz híven – indulása előtt. Ahol Székelyhidi megfordult, ott minden esetben felkereste a helyi lelkészeket és egyetemi professzorokat. Emellett számos külföldi és néhány hazai diáktársa bejegyzéseit is megtaláljuk a kötetben. A magyar bejegyzők között találjuk Rétyi Istvánt,⁵⁴

⁴⁹ Gerhard Seibold: i. m. 38.

⁵⁰ Székelyhidi Nethlébius Mihály: *Apophoreta eucharistico-votiva: Quibus annum recenter revolutum: Infrà chronostichò, et ad calcem opusculi cabalistichò comprehensum, strenae loco exornans; eumque auspicatissimum et felicissimum comprecatus: divo, gloriosissimo et augustissimo dno, dno, dno Georgio II. dei gratia... anno gratulatur; Et hoc, quicquid est xenioli, sacrum facit vates ἀπόδημος et hodaeporicus*. J. Major, Londini [1744].

⁵¹ <https://www.invaluable.com/auction-lot/szekelyhidi-mihaly-nethlebius-1706-nach-1750-268-c-90149c99f4?srsId=AfmBOopSZKZfUzNCBKr33zwNCBa9CAmeJ2xFIDqnsbZNBVZQQHnLGBB> [Hozzáférés: 2025. 02. 13.]

⁵² https://raa.gf-franken.de/de/suche-nach-stammbucheintraegen.html?permaLink=1731_szekelyhidi;176#ID_1731_szekelyhidi_176 [Hozzáférés: 2026. 02. 13.]

⁵³ 1731. április 29-én vette át a kolozsvári nyomda irányítását. Ferenczi Zoltán: *A kolozsvári nyomdászat története*. Ajtai K. Albert magyar polgár könyvnyomdája, Kolozsvár 1896, 39.

⁵⁴ A Gyulai család praeceptor. 1733. augusztus 19-én Halléban találkoztak először Székelyhiddel, majd Bréma (1738–1739), Braunschweig (1738), Altona (1739), Amszterdam (1739) érintésével Utrechtbe (1740) mentek. 1733. szeptember 29-én iratkozott be a groningeni egyetemre. Brémában folytatta tanulmányait anélkül, hogy beiratkozott volna (1735–1735). Antonius Driessen groningeni professzor Herman Venema franekeri professzort azzal vádolta, hogy remonstráns. Venema erdélyi tanítványaiként vádolta meg Rétyi Istvánt és Szombati Gergelyt is. Nincs adatunk arról, hogy Rétyi valaha is hazatért volna, így elképzelhető, hogy 1746-ben másodjára is beiratkozott az utrechti egyetemre. Bozay Réka – Ladányi Sándor: i. m. 196; Szabó Miklós – Szögi László: *Erdélyi peregrinusok*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely 1998; Gerhard Seibold: i. m. 48; Török István: *A Kolozsvári Ev. Ref. Collegium története. II. kötet*. Stief Jenő és Társa Könyvnyomó Intézete, Kolozsvár 1905, 6.

Váradi Gyulai Ferencet (V.),⁵⁵ Wesselényi Istvánt (1708–1757),⁵⁶ Kolosvári Istvánt,⁵⁷ Pákéi Antalt,⁵⁸ Tiszabecsi Istvánt,⁵⁹ Csávási Vas Lőrincet (1699–1786),⁶⁰ Szabadkai Sámuel, ⁶¹ Bornemisza Jánost,⁶²

⁵⁵ Kolozsvári tanulmányai után dési rektor. Ifjabb Teleki József és Ádám (1722–1725), majd Wesselényi István (1729–1732) ephorusa volt. 1732. június 11-én találkozott Székelyhidivel Halléban. Itthon tisztartó vagy jószágigazgató lett. Gordán Edina: Ifj. Teleki József (1701–1729) disszertációgyűjteménye. In: Kolumbán Vilmos József (szerk.): *A „recepta religiók” évszázadai Erdélyben*. Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, Kolozsvár 2019, 163–164; Szabó Miklós – Szögi László: *i. m.* 203; Gerhard Seibold: *i. m.* 47.

⁵⁶ 1729 és 1732 között volt külföldön Váradi Gyulai Ferenc kíséretében. 1730. szeptember 14-én iratkozott be a hallei egyetemre. 1732. június 11-én találkozott ott Székelyhidivel, egy nappal korábban pedig Szentpéteri Cseh Jónással (IAA 14809). Hazatérte után 12 évig a Vetési gyalogezredben szolgált, és Közép-Szolnok vármegye főispánja lett. Font Zsuzsa: Wesselényi István egyetem- és udvarjárása (1729–1732). In: Békési Imre et al. (szerk.): *Régi és új peregrináció. Magyarok külföldön, külföldiek Magyarországon II.* Budapest–Szeged 1993, 508–516; Tar Attila: *i. m.* 139; Szabó Miklós – Szögi László: *i. m.* 504; Gerhard Seibold: *i. m.* 47.

⁵⁷ Édesapja Kolosvári Péter lelkész. Enyeden (1717) tanult, és Szászvároson volt rektor. 1727-ben iratkozott be a lipcsei egyetemre. Pákéi Antallal közösen 1729-ben a brémai Gymnasium Illustrébe és 1730. január 2-án a groningeni egyetemre iratkoztak be. 1734. május 4-én Halléban találkozott Székelyhidivel. Hazatérte utána Nagybányán és Szilágymenyőben (1744) volt lelkész. 1749–1779 között a Nagybányai Református Egyházmegye esperese. 1780-ban hunyt el Beregszászon fia, Sámuel lakodalmán. Szabó Miklós – Szögi László: *i. m.* 272; Tar Attila: *i. m.* 64, 248; Bozzay Réka – Ladányi Sándor: *i. m.* 196; Gerhard Seibold: *i. m.* 48.

⁵⁸ Egyetemi tanulmányait Halléban kezdte 1728-ban. Kolosvári Istvánnal közösen Brémában (1729) és Groningenben (1730) tanultak tovább. 1731. május 7-én jegyezte be nevét Halléban Székelyhidi albumába. Tar Attila: *i. m.* 64; Bozzay Réka – Ladányi Sándor: *i. m.* 196; Gerhard Seibold: *i. m.* 48.

⁵⁹ Brémában (1730), Groningenben (1731) és Franekerben (1732) tanult. 1733. július 24-én jegyezte be nevét Székelyhidi album amicorumába Halléban. Hazatérése után Mezőbándon volt lelképásztor. Szabó Miklós – Szögi László: *i. m.* 474; Tar Attila: *i. m.* 64; Bozzay Réka – Ladányi Sándor: *i. m.* 103, 196; Gerhard Seibold: *i. m.* 47.

⁶⁰ Marosvásárhelyen subscribált (1719), Brémában (1730) és Groningenben (1731) peregrinált. Gogánban (1736–39), majd Nagykenyden szolgált (1739–86). A Küküllői Református Egyházmegye jegyzője, majd esperese (1767–1786). 1734. augusztus 23-án találkozott Székelyhidivel Lipcsében. Tar Attila: *i. m.* 64; Bozzay Réka – Ladányi Sándor: *i. m.* 196; Buzogány Dezső – Ösz Sándor Előd – Tóth Levente (szerk.): *A történelmi Küküllői Református Egyházmegye egyházközségeinek történeti katasztere I. 1648–1800 Ádám – Dányán*. Koinónia, Kolozsvár 2008, 394; Gerhard Seibold: *i. m.* 48.

⁶¹ Kolozsváron tanult. Franekerben (1731) és Halléban (1733) peregrinált. 1734. december 28-án jegyezte fel nevét Székelyhidi albumába. Hazatérte után nem sokkal meghalt. Tar Attila: *i. m.* 141; Bozzay Réka – Ladányi Sándor: *i. m.* 102; Gerhard Seibold: *i. m.* 49; Hoffmann Gizella (szerk.): *i. m.* 407–408.

⁶² Sárospatakon tanult, majd Brémában (1733. április 16. – október 28.) és Franekerben (1733. október 1.) peregrinált. Székelyhidivel 1733. július 23-án találkoznak Halléban. 1735. április 9-én Brémában jegyezte be nevét Szentpéteri Cseh Jónás albumába (IAA 14968). Hazatérése után református lelkész volt Hernádnémetiben és Mezőcsáton. Tar Attila: *i. m.* nr. 65; Bozzay Réka – Ladányi Sándor: *i. m.* 103; Gerhard Seibold: *i. m.* 48; Zoványi Jenő: *i. m.* 90.

Darvas Pált,⁶³ Mányoki Ádámot (1673–1757),⁶⁴ Johann Friedrich Kleint,⁶⁵ Johannes Saalt,⁶⁶ Andreas Fabriciust,⁶⁷ Matthias Temlint⁶⁸ és Johann Michael Adamit.⁶⁹ Felkereste Halléban a pozsonyi származású Segner János András (1704–1777) és a brassói születésű Martin Schmeitzel (1679–1747) professzorokat is.⁷⁰ A leghíresebb bejegyző Jean-Philippe Baratier (1721–1740), a schwabachi csodagyerek és édesapja, Francois Baratier hugenotta lelkész, akikkel 1735. május 22-én találkozott Halléban.⁷¹ Jean-Philippe ebben az évben, mindössze 14 évesen végzett a hallei bölcsészkaron és lett a Berlini Királyi Akadémia legfiatalabb tagja. Fiatalon, 19 évesen hunyt el.⁷²

Székelyhidi nagy becsben tartotta könyveit, és szűkös anyagi helyzete ellenére is igyekezett bővíteni könyvtárát. A Teleki Sándorhoz írt levelében (Halle, 1733. február 4.) megemlíti, hogy könyvesládáját peregrinációja megkezdése előtt Marosvásárhelyen hagyta Teleki házának egyik bolthajtásos helyiségében. Aggódik könyvei állapota miatt, ezért arra kérte Teleki Sándort, hogy engedje be Várbeli Márton, hogy a könyveit megszártgassa. Arról is említést tesz, hogy kintléte alatt sok könyvet vásárolt ugyan, de nincs pénze a hazaszállításukra.⁷³ Legutolsó Teleki

⁶³ A Ráday család távolabbi rokona. Székelyhiddel 1734. november 11-én találkozott Drezdában. Gerhard Seibold: *i. m.* 45.

⁶⁴ A barokk kor egyik kiemelkedő portréfestője. 1731-től Drezdában élt. Székelyhiddel 1734. november 11-én találkozott Drezdában. Gerhard Seibold: *i. m.* 45.

⁶⁵ Besztercén született, Jénában tanult (1733). 1734. szeptember 21-én Jénában jegyezte fel nevét Székelyhidi albumába. Hazatérése után szülővárosában volt városbíróhelyettes (1768). Szabó Miklós – Szögi László: *i. m.* 266; Tar Attila: *i. m.* 202; Gerhard Seibold: *i. m.* 46.

⁶⁶ Besztercén született, 1733-ban iratkozott be a Jénai Egyetemre. 1734. szeptember 21-én találkozott Székelyhiddel Jénában. Hazatérése után szülővárosában lett gimnáziumi tanár (1739–1747). Haláláig Kisfehéregyházon volt lelkész (1748–1761). Szabó Miklós – Szögi László: *i. m.* 391; Tar Attila: *i. m.* 202.; Gerhard Seibold: *i. m.* 46.

⁶⁷ Segesvári születésű, Halléban (1736) tanult tovább. 1735. július 9-én Göttingenben írta alá Székelyhidi albumát. 1740. május 4-én Johann Michael Wieland albumába jegyezte fel nevét Jénában. (IAA 8027) Szülővárosába tért vissza lektorként, majd rektorként (1741), és „szerdai prédikátorként” szolgált (1750). Utolsó ismert szolgálati helye Keménynagyszőlős (1753–1766) volt. Szabó Miklós – Szögi László: *i. m.* 159; Tar Attila: *i. m.* 142; Gerhard Seibold: *i. m.* 47.

⁶⁸ Orvosi tanulmányokat folytatott Wittenbergben (1729) és Székelyhiddel egy időben Halléban (1730). 1731. április 3-án Halléban találkoztak. Tar Attila: *i. m.* 139; Gerhard Seibold: *i. m.* 48.

⁶⁹ Szászsebesi születésű, a Hallei Egyetem diákja (1729). 1732. augusztus 30-án jegyezte be nevét Székelyhidi albumába Halléban. Tar Attila: *i. m.* 138; Gerhard Seibold: *i. m.* 48.

⁷⁰ Gerhard Seibold: *i. m.* 46, 44.

⁷¹ Uo. 47.

⁷² *An Account of the life of John Philip Barretier, who was Master of Five Languages at the Age of Nine years.* London 1744, 1–26.

⁷³ Hoffmann Gizella (szerk.): *i. m.* 264.

Sándorhoz írott levelében (Utrecht, 1741. január 3.) aggódva írt róluk: „Engemet bűjdomásimnak több gondjai között, felette tángál könyveimnek cúrójok.” Ismét megemlíti, hogy peregrinációja során „felesen” vásárolt könyveket. Ezek egy részét különböző állomáshelyein (Hamburg, Halle, Bécs) hagyta megőrzésre, másik részét pedig hazaküldte és Jánosi György,⁷⁴ ifj. Pápai Páriz Ferenc (1687–1737),⁷⁵ Hamvai Igó György (?–1735),⁷⁶ Dési Ferenc⁷⁷ és Szabadkai Sámuel felügyeletére bízta. 1741-ben már egyikük sem élt, még a levélben említett Jánosi György sem, akinek halálhíréről Székelyhidi még nem értesült. Legfőbb vágya az volt, hogy erdélyi otthonában tudhassa és olvashassa könyveit: „Ha mind ezeket kezemhez vehetném, ‘s hazámban úgy megtelepedhetném, bóldognak mondanám magamat.”⁷⁸ Ez azonban nem valósult meg. Hazaküldött könyveit egyelőre nem találtuk meg, reményeink szerint további kutatások még felszínre hozhatnak újabb köteteket. Ugyanígy a külföldi könyvtárak is őrizhetnek még köteteket Székelyhidi egykori könyvtárából.

Könyvtárának ez idáig nem került elő jegyzéke, így a köteteket autopszia alapján azonosítottuk. Eszerint jelenleg ismert 23 mű 13 kötetben a marosvásárhelyi Teleki Tékában, hét mű három kötetben a Dési Ferences Rendház könyvtárában, egy-egy mű egy-egy kötetben a Kolozsvári Egyetemi Könyvtárban és a Dési Ferences Rendház gyűjteményében és három mű két kötetben a nagyenyedi Bethlen Gábor Dokumentációs Könyvtárban.

Fennmaradt könyveinek nagy része a Teleki család környezetében bukkant fel később, így valószínűleg a Teleki Sándornál hagyott corpusokkal van dolgunk. Néhány kötet provenienciája bizonytalan, nem tudjuk végigkövetni útját legutolsó őrzési helyére. Ezeket még diákkorában, peregrinációja előtt vásárol-

⁷⁴ Utrechtben (1725–1726) és Odera-Frankfurtban peregrinált. Tarcalon, Losoncon és Miskolcon volt lelkész. 1741-ben hunyt el Miskolcon. Bozzay Réka – Ladányi Sándor: *i. m.* 144; Zóványi Jenő: *i. m.* 21, 182.

⁷⁵ Pápai Páriz Ferenc nagyenyedi professzor és Szeghalmi Anna fia. 1711-ben a hallei egyetemen orvosi diplomát szerzett. Tanult még Leidenben (1715), Cambridge-ben (1716), Franekerben (1718). Nagy szerepe volt a Nagyenyedi Református Kollégium újjáépítésére gyűjtött ún. angliai pénz összegyűjtésében. Bozzay Réka – Ladányi Sándor: *i. m.* 94; Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái. V. kötet.* Budapest 1897, 14.

⁷⁶ A franekeri egyetem diákja (1717). Hazatérte után Bánffy György gubernátor udvari papja, majd Széken, Szatmárnémetiben lelkész, illetve a szatmári egyházmegye esperese. Bozzay Réka – Ladányi Sándor: *i. m.* 96, 267.

⁷⁷ Kolozsvári diák, majd 1715 és 1727 között Désen lelkész. 1721-ben iratkozott be a franekeri egyetemre. Hazatérte után Máramarosszigeten szolgált. Bozzay Réka – Ladányi Sándor: *i. m.* nr. 97.

⁷⁸ Hoffmann Gizella (szerk.): *i. m.* 269.

ta. Öt kötet a könyvtáralapító Teleki Sámuel (1739–1822) ex librisét viseli, további kettő pedig feleségét, iktári Bethlen Zsuzsannáét (1754–1797). Teleki Sándor eddig ismert könyvjegyzékeiben⁷⁹ és vélhetőleg legutolsó eddig kiadatlan könyvösszeírásában ezek a kötetek nem szerepelnek.⁸⁰ Székelyhidiről a legutolsó eddig ismert adatunk 1750-ből származik, és az itthoniak sem reménykedtek hazatérésében, így Teleki Sándor elhunyt (1754) után a nála hagyott könyvek a család birtokába kerültek.

Désen négy kötete maradt fent. Ebből kettő Teleki Károly (1731–1811) adományaként került a ferencesekhez, a másik két kötet provenienciája nem ismert. Teleki Károly Teleki Sándor unokája volt. Károly édesapja, Teleki Miklós (1704–1746) Sándor legidősebb fia volt. Teleki Károly a Haller Júliával kötött házassága után áttért a katolikus hitre,⁸¹ ezért 1773-ban 32 „eretnek” könyvét a dési könyvtárnak adományozta. A dési ferencesek még 1828-ban is az „eretnek könyvek” közé sorolták őket, és korlátozták a hozzáférésüket.⁸² Köztük egy kolligátumkötet Benedictus Aretius Pál apostol leveleiről írt magyarázatát⁸³ és Martonfalvi Tóth György Ames *Medullájának* első könyvéről írott exegézisét tartalmazta.⁸⁴ Ez a Dési Ferences Rendház könyvtárából került a Kolozsvári Egyetemi Könyvtárba. Székelyhidi könyvtárában megvolt a forrásmű, William Ames *Medulla theologica* című könyvének 1648-as amszterdami kiadása is. Ez az egyetlen könyv, amelyet édesapjától, Székelyhidi Jánostól örökölt, aki 1675-ben vásárolta azt. Jelenleg a nagyenyedi Bethlen Gábor Dokumentációs Könyvtárban található a kolligátumkötet, amely William Ames *De conscientia et eius iure* című művének 1643-as amszterdami kiadását is tartalmazza. Teleki Lajos egykori könyvtárából került Nagyenyedre 1850 után. II. Teleki Lajos (?–1814) szintén Teleki Sándor unokája volt. Édesapja, I. Teleki Lajos (1716–1758) Sándor harmadik fia volt. Szintén Enyeden található Kálvin *Institúciójának* 1576-os londoni kiadása.⁸⁵

⁷⁹ Monok István – Németh Noémi – Varga András (szerk.): *Erdélyi könyvesházak III. 1563–1757*. Scriptum Kft., Szeged 1994, 164–167.

⁸⁰ *Catalogus Librorum*. [s. l.] [s. a.] Kézirat. Lelőhelye és jelzete: Teleki–Bolyai Könyvtár, Teleki személyes levéltár II. C 842.

⁸¹ Nagy Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*. XI. kötet. Ráth Mór, Pest, 1865, 191.

⁸² Gordán Edina (szerk.): *A Dési Ferences Rendház Könyvtárának régi állománya*. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ, Budapest 2019, XLIX–LI.

⁸³ Dési Ferences Rendház Könyvtára, 185. – Katalógus 4. tétel.

⁸⁴ Bethlen Gábor Dokumentációs Könyvtár, Th 131. – Katalógus 2. tétel.

⁸⁵ Ősz Sándor Előd: *Bibliotheca Calviniana Transylvania*. Erdélyi Múzeum-Egyesület – Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár 2014, nr. 57.

A possessorbejegyzést kivágták a címlapról, így sem a Székelyhidi előtti, sem az őt követő tulajdonosokat nem ismerjük.

Három könyvét még peregrinációja előtt a Marosvásárhelyre került gyulafehérvári–sárospataki kollégiumnak ajándékozta. Ez Michael Neander héber nyelvtanának 1575-ös wittenbergi kiadása, a kispróféták könyveinek 1567-es bázeli héber kiadása és Elias Schade héber–latin nyelvtankönyve 1591-ből. További két kötet utólag került a Marosvásárhelyi Református Kollégiumhoz. Ezeket ma a Teleki Téka őrzi.⁸⁶

Székelyhidi egykori könyvtárának talán legértékesebb darabja az az ismeretlen szerzőségű vitairat, amely hét pontban cáfolja Lippai Sámuelnek ugyanabban az évben a református úrvacsorai szertartás egyik részletkérdéséről, a „prima elevatio”-ról megjelent disszertációját. Az 1654-es kassai nyomtatvány unikum példányát őrzi a Teleki Téka.⁸⁷

Székelyhidi könyvtárát tartalmilag elemezve elmondható, hogy számos reformatori munkát tartalmazott. Désen egy kolligátumkötetben Ulrich Zwingli és Heinrich Bullinger műveit találjuk,⁸⁸ egy további kötet pedig Tályai Z. Márton vitairata a Szentháromságról, amelyben az antitrinitáriusokkal, többek között Enyedi Györggyel és Fausto Sozzinivel vitatkozik. Calvin *Institúciója* mellett John Bale angol reformátor művét is megszerezte Székelyhidi.⁸⁹ A református alapművek mellett leginkább tankönyveket találunk a könyvei között: Johann Heinrich Alsted latin nyelvtanát,⁹⁰ Appianosz római történelemről írt kötetét,⁹¹ Abraham Buchholzer történeti kronológiai munkáját⁹² és a Marosvásárhelyi Református Kollégiumnak ajándékozott, korábban már említett héber nyelvtanokat. A könyvek egy kivételével 16–17. századi kiadásúak. A legfrissebb kötet Soós Ferenc református püspök pestisről szóló műve, amely 1720-ban jelent meg Kolozsváron.⁹³

Székelyhidi könyvein egyfajta megrögzöttség is megfigyelhető. Monogramját (MNSZ) és sok esetben teljes nevét nemcsak a könyvek címlapjain rögzítette, hanem a könyvek különböző részein, és a korabeli szokástól eltérően a kolligátumok címlapjain is. Az egykori tulajdonosok között több ismert személyiséget is találunk.

⁸⁶ Teleki–Bolyai Könyvtár, Bo-3983. – Katalógus 13. tétel.

⁸⁷ Teleki–Bolyai Könyvtár, Td-595 b. – Katalógus 10. tétel.

⁸⁸ Dési Ferences Rendház Könyvtára, 254. – Katalógus 19. tétel.

⁸⁹ Teleki–Bolyai Könyvtár, To-406. – Katalógus 5. tétel.

⁹⁰ Teleki–Bolyai Könyvtár, To-1429. – Katalógus 1. tétel.

⁹¹ Teleki–Bolyai Könyvtár, Tcd-18. – Katalógus 3. tétel.

⁹² Teleki–Bolyai Könyvtár, To-2906. – Katalógus 7. tétel.

⁹³ Teleki–Bolyai Könyvtár, To-218. – Katalógus 16. tétel.

A Medgyesi Pál prédikációgyűjteményét tartalmazó kolligátumkötet vizsgálatakor, a possessorbejegyzések kronologikus sorrendbe állítása után kitűnt, hogy a legutolsó tulajdonos, Teleki Sámuelné Bethlen Zsuzsanna valójában három különálló nyomtatványt köttetett egybe. Medgyesi Pál *Erdély s magyar nép egymás után tsak hamar hamar érkezett hármás jajja* című kötete először 1653-ban jelent meg Sárospatakon.⁹⁴ 1657-ben és 1658-ban külön-külön is megjelentette prédikációit.⁹⁵ Mindezeket együtt is kiadta 1658-ban Sárospatakon.⁹⁶ Ez a prédikációgyűjtemény – főcímlapja szerint – 1680-ban Makfalvi István tulajdonába került, aki 1709-ben adta tovább Vásárhelyi Györgynek. A prédikációgyűjtemény harmadik része (*Istenhez való igaz megtérés*) külön is megjelent,⁹⁷ és ennek első tulajdonosa Miskolci Csulyak Gáspár (1627–1696) református lelkész volt, aki halála óráján Bányai (Órás) Andrásnak⁹⁸ ajándékozta.⁹⁹ Bányai András 1728-ban Bányai Söveges Istvánnak¹⁰⁰ adta tovább. Valószínűleg ezután került Székelyhidihez, 1728–1729 körül. A bejegyzés szerint 1696-tól 1728-ig Bányai András tulajdonában volt, így az nem lehetett 1680-ban Makfalvi István és 1708-ban Vásárhelyi György tulajdonában is. Egy másik kolligátumkötetben Székelyhidi tulajdonában öt magyar peregrinus disputációja volt. A disszertációgyűjteményt Teleki Sámuel köttette egybe. Sikó János disputációját Apácai Jánosnak dedikálták, míg Enyedi Sámuelét Tarpai Andrásnak címezték. Tarpai Szilágyi András (1624–1680 k.), Sikó B. János (1628 k.–1654) és Enyedi Sámuel (1627–1671) is Apácai Csere János (1625–1659) tanulótársai voltak Hollandiában. Az ajánlások egyszerűek, nélkülözik a kor formai követelményeit, és az sem derül ki,

⁹⁴ RMNy 2486 vagy 2504.

⁹⁵ RMNy 2729; 2794; 2731; 2730.

⁹⁶ RMNy 2796.

⁹⁷ RMNY 2794.

⁹⁸ Könyvbejegyzése szerint Kolozsváron tanult 1691-től. Mezőszavában (1705), Visában? (1711) és Somkeréken (1714) volt lelképásztor. 1705-ben „pseudominister”-nek nevezték, 1709-ben a püspök facultálta a papságra, 1714-ben „innovatit tett a ritusokban”. Felesége Lengyel Mária. Oláh Róbert (szerk.): *i. m.* 278; Buzogány Dezső et al. (szerk.): *Erdélyi református zsinatok iratai I. 1591–1715. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár 2016, 404–429; A Széki Református Egyházmegye levéltára az Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltárban. Protocollumok I/1. 349, 353, 356, 372, 374–375, 380, 382, 390, 392.*

⁹⁹ Csorba Dávid: Miskolci Csulyak Gáspár (1627–1696) írásai és könyvtárának fennmaradt példányai. In: Jankovics József et alii (szerk.): *Stephanus noster. Tanulmányok Bartók István 60. születésnapjára.* reciti, Budapest 2015, 339.

¹⁰⁰ 1694-ben született. Borosbenedeken (1720–1779. dec. 7. mh.) volt lelképásztor. 1749–1779 között a Gyulafehérvári Református Egyházmegye esperese. Felesége Szentés Sára. Gyermeke Zsuzsanna, később Bod Péter felesége. Ösz Sándor Előd: *A Gyulafehérvári Református Egyházmegye történeti névtára a kezdetektől 1848-ig.* Kolozsvár 2021. Kézirat a szerző tulajdonában. 29.

hogy pontosan ki küldte azokat a címzetteknek. Valószínűleg maguk a szerzők.¹⁰¹ A másik három disputáció szerzői is ugyanebből a körből kerültek ki. Komáromi Csipkés György (1628–1678), Geleji Katona István¹⁰² és Némethi P. István szintén Utrechtben védtek meg disszertációjukat Paulus Voet (1619–1667) és Henricus Regius (1598–1679) elnöklése alatt. Nincs adatunk arról, hogyan juthatott ez az öt disszertáció Székelyhidi tulajdonába.¹⁰³

Almási Istvántól két könyvet kapott. Az egyik Melchior Leydekker (1642–1721) leideni professzor *Fax Veritatis* című vitairata, amely 1713-ban még Almási tulajdonában volt Kolozsváron, és ezután került Székelyhidihez. A kötet 1735-ben Vajda István ajándékaként került a Marosvásárhelyi Református Kollégiumba.¹⁰⁴ A másik kötet Martonfalvi Tóth György magyarázata *Ames Medullájának* első könyvéről, és 1712-ben még Almási birtokolta Kolozsváron.¹⁰⁵ Almási István személyét nem sikerült megnyugtatóan tisztázni. Talán azonos a fogarasi iskola rektorával, aki az újranyitás után 1712-ben tanított ott.¹⁰⁶ Almási N. István 1685 táján volt a dési iskola rektora, ahol korábban Székelyhidi Nethlébius Mihály apja is. 1696-ban ugyanitt másodlelkész. 1712-ben esperesként összeíratta az egyházközségek javait.¹⁰⁷ A harmadik opció a Marosvásárhelyen subscribált (1696) és 1718 és 1719 között Haranglábban lelkészkedő személy.¹⁰⁸ Egyik esetében sem bizonyított azonban a kolozsvári tartózkodás 1712 és 1713 között.

A mellékletben felsoroljuk Székelyhidi Nethlébius Mihály egykori könyvtárának eddig azonosított köteteit részletes példányleírásukkal együtt. A kolligátumkötetek azon részei kerültek leírásra, amelyekben szerepelt Székelyhidi posztorbejegyzése, vagy bizonyíthatóan ugyanakkor kötteték be.

¹⁰¹ Sebestyén Mihály: Adalékok Apáczai Csere János könyvtárának rekonstruálásához. In: *Magyar Könyvszemle*, 107. (1991/4), 383.

¹⁰² Geleji Katona Gáspár fia és Geleji Katona István (1589–1649) református püspök unokaöccse. Apáczai Csere János közeli barátja, 1651-ben együtt tartózkodtak Utrechtben. Bán Imre: *Apáczai Csere János*. Akadémiai Kiadó, Budapest 2003, 108.

¹⁰³ Teleki–Bolyai Könyvtár, Tq-909. – Katalógus 18. tétel.

¹⁰⁴ Teleki–Bolyai Könyvtár, Bo-1489. – Katalógus 9. tétel.

¹⁰⁵ Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtár BMV 4350 dubl. – Katalógus 11. tétel.

¹⁰⁶ Fejér Tamás: A fogarasi partikuláris iskola fejedelemségkori rektorai. In: *Erdélyi Múzeum*, 72. (2010/3–4), 110.

¹⁰⁷ Herepei János: *i. m.* 9.

¹⁰⁸ Buzogány Dezső – Ősz Sándor Előd – Tóth Levente (szerk.): *A történelmi Küküllői Református Egyházmegye egyházközségeinek történeti katasztere II. 1648–1800. Désfalva–Körödszentmárton*. Koinónia, Kolozsvár 2008, 442.

Függelék

Székelyhidi Nethlébius Mihály eddig ismert könyveinek jegyzéke

1.

Koll. 1: (**ALSTED, Johann Heinrich**): *Grammatica Latina in usum scholae Albensis hoc modo elaborata. ... Editio secunda.* – [typ. Principis], Albae-Juliae 1642. 8°, p. 180 [recte: 190] + [2]. RMK II. 590; RMNy 1923.

Koll. 2: (**ALSTED, Johann Heinrich**): *Latium in nuce, id est rudimenta lexici Latini... Editio secunda auctior.* –, typis Celsissimi Principis Transsylv., per Martinum Maior Coronensem, Albae-Juliae 1648. 8°, p. 234 + [2]. RMK II. 682; RMNy 2208.

K Vaknyomásos reneszánsz bőrkötés.

P M. N. Sz.

Ex libris: Ex Bibliotheca Sam[uelis] S[acri] R[omai] I[mperii] Com[itis] Teleki de Szék.

Megj.: Latin bejegyzések.

Jelzete: Teleki–Bolyai Könyvtár, To-1429.

2.

Koll. 1: **AMES, William**: *Medulla theologica. Editio novissima variis in locis emendatior, et orationibus duabus, nunquam hactenus editis auctior.* Ioannes Ianssonius, Amstelodami 1648. 12°, p. [12] + 414. BVB BV040250611.

Koll. 2: **AMES, William**: *De conscientia, et eius iure, vel casibus, libri quinque, editio nova.* Ioan. Ianssonius, Amstelodami 1643. 12°, p. [10] + 450 + [19]. HBZ HT010296213.

K Három pergamencsíkra fűzött, papírtáblás pergamenkötés. A könyvtest megszépe piros. Rongált állapotban.

P Johannes Gálffi Anno 1664. S[áros]Patakini 2. April[is].

Stephani M. Báthori et Amicor[um] ei[us] synceror[um].

Gen[eseos] 22,14. Jehova providebit. Petro J. Gyöngyösi. Groningae Omla[n]-dor[um] 3 dr. 1669. 25. Sept[embris].

Et Fran[cisco] T. Menyői 1673. Mar[tii] 25. den. [...]

Joh[annis] Székelyhidi 1675. [...] 8. const[at] flor[enos] 2 dr. 5.

M. N. SZ. / MNSZ M[anu] p[ro]pria. / Michaelis Székelyhidj Symbolum Psalmorum 51 w. 6.

G. T.

BETHLEN FŐISKOLA könyvtára (pecsét).

A N. ENYEDI REF. TANODA KÖNYVTÁRA (pecsét).

Megj.: D 15 / A. IX. 38. / A. IX. 47. / Th. B. Ia. 6.

A[nn]o 1666. 10 Martij Supra Scholam S[áros]Patahinam Caelum fuit apertum nocte.

Constat Flor[enos] 3. dr. 45. Rivul[ini] A[nn]o 1655. die 29. August.

Latin nyelvű, tartalmi vonatkozású bejegyzések valószínűleg Gyöngyösi Pétertől az előzők- és háttédlapokon, a lapszéleken. Kézzel írt tartalomjegyzék a címlap utáni oldalakon.

Jelzete: Bethlen Gábor Dokumentációs Könyvtár, Th 131.

3.

APPIANUS: *De civilibus Romanorum bellis historiarum libri quinque. Eiusdem libri sex: Illyricua ...* (Trad.: Pier Candido Decembrio). Sebastianus Gryphius, Lugduni 1551. 16°, p. 1092 + [4]. USTC 150802

K Négy bordára fűzött, papírtáblás barna bőrkötés aranyozott gerinccel.

P Georgius Veralowicz[?] et posteritatis ejus 1632.

Ex Bibliotheca Petri Csanádj [17. sz.]

Inde Michaelis N. Székelyhidj mpr. [...]/ M N SZ.

Teleki Sámuel (ex libris)

Jelzete: Teleki-Bolyai Könyvtár, T cl d-18.

Cat. Saec. 16. A 84.

4.

Koll. 1: [**ARETIUS, Benedictus:** *Commentarii in epistolas D. Pauli ad Philippen-ses, Colossenses, et in utramq[ue]; ad Thessal.* Iohannes le Preux, Morgiis 1580]. 8°, p. [16] + 300. BVB BV014286213; GBV 216863996 32 33.

Koll. 2: **ARETIUS, Benedictus:** *Commentarii in epistolas D. Pauli ad Thimoth. ad Titum, et ad Philemonem.* Iohannes le Preux, Morgiis 1580. 8°, p. [2] + 425 p. BVB BV014286960 –; GBV 216864208

Koll. 3: **ARETIUS, Benedictus:** *Commentarii in epistolam ad hebraeos facili et perspicua methodo conscripti.* Ioannes le Preux, Morgiis 1581. 8°, p. 383 + [20]. BVB BV014287007, GBV 187011125.

K Négy duplabordára fűzött, papírtáblás, vaknyomásos, 16. századi, német típusú reneszánsz bőrkötés.

P Supralibros: G F G 1582

Michäelis N: Székellyhidj. Symb. Psalmo 51 v. 6. / M N SZ M[anu] P[ro]p[r]ia.
/ M. N. SZ.

Haereticus prohibitus tollerat Convent[us] Déés[iensis] in sua Bibliotheca
1828.

Tollerat Conv[entus] Déés[iensis] in Sua Bibliotheca 1828.

Megj.: Teleki Károly adománya.

Jelzete: Dési Ferences Rendház könyvtára, 185.

5.

Koll. 1: **BALE, John**: *Acta Romanorum pontificum*. Petrus Brubach, Francofurti
ad Moenum 1567. 8°, p. [44] + 494 + [129]. VD16 B 230.

Koll. 2: **BONFINI, Antonio**: *Symposion trimeron: sive de pudicitia coniugali et vir-
ginitate dialogi III. ... Ex bibliotheca Ioan. Sambuci* (Ed.: Johannes Leunclavius).
Officina Oporiniana, Basileae 1572. 8°, p. [16] + 439 + [73]. RMK III. 616;
VD16 B 6600.

K Kartontáblás vaknyomásos, 16. századi bőrkötés aranyozott gerinccel. A kötés-
táblák latin nyelvű nyomtatvány felhasználásával készültek.

P Ex libris Val[entini] Balásfi [...].

Ex donatione gen[erosi] D[omini] Stephani Csanádi possidet Lad[islaus] [...] A[nn]o 1680 19 7bris.

M. N. SZ. manu p[ro]p[r]ia.

Teleki Sámuel (ex libris).

Jelzete: Teleki–Bolyai Könyvtár, To-406.

Cat. Saec. 16. B 5, B 228.

6.

BLAEU, Willem Jansz: *Institutio astronomica. De usu globorum et sphaerarum
caelestium ac terrestrium*. Iohannes et Cornelius Blaeu, Amsterdam 1640. 8°, p.
[16] + 246. USTC 1030600.

K Kartontáblás pergamenkötés.

P Michael Székellyhidy. / M. N. Sz. 1720 Die 5. Junii.

Est Iohannis [...] ab Anno 1729 11 [.]br[is].

Josephi Szilágyi A[nn]o 1812.

A Maros Vásárhelyi e. r. Fő Oskola könyve (ex libris).

Megj.: Különböző kezektől származó latin nyelvű széljegyzetek. A címlapon átsa-
tírozott tulajdonos bejegyzések.

Jelzete: Teleki–Bolyai Könyvtár, Bo-172.

7.

BUCHHOLZER, Abraham: *Index chronologicus, monstrans annorum seriem a mundo condito usque ad annum nati Christi 1616.* Nicolaus Hoffmannus, sumptibus Jonae Rhosae, Francofurti 1616. 4°, p. [15] + 788 + [90]. VD17 23:299794G.

K Kartontáblás pergamenkötés.

P M. N. Sz. m[anu] [pro]pria.

Ex bibliotheca Sam. S.R.I. Com Teleki de Szék (ex libris).

Jelzete: Teleki–Bolyai Könyvtár, To-2906.

8.

CALVIN, Jean: *Institutio christianae religionis.* Thomas Vautrollerius, Londini 1576. 8°, p. [28] + 742 + [130]. BiblCalv 76/4; BiblCalvTrans 57.

K Négy bordára fűzött, papírtáblás fekete bőrkötés. A középmezőben aranyozással, vaknyomásos kerettel, erősen rongált állapotban.

P M. N. SZ. / MNSz m[anu]p[ro]pria.

Kivágott possessorbejegyzés a címlapon.

BETHLEN-FŐISKOLA könyvtára (pecsét).

A N. ENYEDI REF. TANODA KÖNYVTÁRA (pecsét).

Biblioteca Colegiului Ref. „BETHLEN” Ref. „BETHLEN” Főiskola Könyvtára (pecsét).

Megj.: A. IX. 2.

Jelzete: Bethlen Gábor Dokumentációs Könyvtár, Th 250.

9.

LEYDEKKER, Melchior: *Fax veritatis, seu exercitationes ad nonnullas controversias quae hodie in Belgio potissimum moventur.* Felix Lopez et Daniel à Gaesbeeck, Lugduni Batavorum 1677. 4°, p. [64] + 484 + [2] + 41 + [1]. USTC 1813457.

K Kartontáblás pergamenkötés.

P M.N.Sz. m[anu] [pro]pria.

Ex libris Danielis Szath[már]Némethi 1712 die 21 Apr[ilis], constat 19 Marianis. Stephani Almási 1713 Claud[iopoli].

Liber Illustr[is] Collegii S[áros]P[atak] M[áros]vásárh[elyiensis] Dono Juvenis Humanissi[mi] D[omini] Stephani Vajda A[nn]o 1735 die 9 Febr[arii].

Est Samuelis Henter mpria. 1793.

A Maros Vásárhelyi e. r. Fő Oskola könyve (ex libris).

Jelzete: Teleki–Bolyai Könyvtár, Bo-1489.

10.

Lima dissertationis Patakianae a Samuele Lippai Puritano malleatae de prima elevatione panis et vini in Coena Domini. [typ. Gevers, Cassoviae] 1654. 12°, p. 21 + [1]. RMK II.806; RMNy 2523.

K Aranyozott gerincű bőrkötés.

P M. N. Sz. / Michael Szekellyhidj.

Ex Bibliotheca Sam. S. R. I. Com. Teleki de Szék (ex libris).

Megj.: A2 levél hiányzik. Unikum példány.

Jelzete: Teleki–Bolyai Könyvtár, Td-595 b.

11.

MARTONFALVI [TÓTH] György: *Exegesjs libri primi Medullae Amesianae.* Georgius Karancsi, Debrecini 1670. 12°, p. [15] + 1154 [recte: 1147] + [60]. RMNy 3632; RMK II 1230.

K Három bordára fűzött, papírtáblás, félbőr kötés. A könyvtest metszése kék spriccelt.

P M[ichaelis] N. SZ[ékelyhidi] M[anu] p[ro]pria / M. N. SZ.

St[ephani] Almási 1712 Claudio[poli].

Ex libris Biblioteca Universităţii din Cluj.

Megj.: T VI. N. 291.

Liber haereticus.

Ltsz. d/204/1965. Teleki Károly adománya.

Jelzete: Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtár BMV 4350 dubl.

12.

Koll. 1: MEDGYESI Pál: *Sz. atyak öröme.* typis Celsissimi Principis, Albae Juliae 1640. 4°. p. [28] + 387 + [24]. RMK I. 701; RMNy 1826

Koll. 2 MEDGYESI Pál: *Sok jajjokban, s bánatos szivel ejtett könyhullatásokban merült, és feneklett, szegény igaz magyaroknak, egy-néhány keserő siralmi.* Rosnyai János, S[áros]Patak 1658. [partim Szenci Kertész Ábrahám, Várad 1653.] 4°, p. [16] + 36 [recte 63] + 1–23 + [1] + 25–53 + 53 [recte 55] + [1] + 1–16 + [1] + 17–26 + 25 + [1]. RMK I. 934; RMNy 2796. B-variáns

K Márványozott bőrkötés aranyozott gerinccel.

P Koll. 1: Fr[ansisci] Pavai.

B. S. / G[róf] Bethlen Susanna 1779. / G[róf] Iktari Bethlen Susánna G[róf] Teleki Sámuelné (ex libris).

Koll 2: Step[hani] Makfalvi Verbi Dei praeco tristis et Captivus Apposuit 1690
12 8bris mpria. (főcímlap r.)

Ex donatione R[everendi] ac Doctissimi Viri D[omi]ni Steph[ani] Makfalvi
possidet Georgius M. Vásárhelyi An[n]o 1709. (főcímlap r.)

Sum tua pila Deus, jacias quocunque per orbem, / Tu me dejicias, ne modo
rejicias. Casparem Miskolczj (Erdély s egész magyar nép... címlapján és címlap-
verzóján)

Ennekem Nagy Banyai Andrasnak ajandekozta Tiszteletes Tudos Miskolci
Caspar Uram halala orajan Anno D[omini] 1696 Die 4 böjt mas havanak (Er-
dély s egész magyar nép... címlapverzóján)

Tiszteletes Bányai András Ur[am] ajándékozásából már Bányai S. Istváné mpp.
Ab Anno 1728. die 4 Maji (Erdély s egész magyar nép... címlapverzóján)

S. N. M. (Istenhez-valo igaz megteres címlapja)

M. N. Sz. (Istenhez-valo igaz megteres címlapja)

Megj.: Latin bejegyzések.

Jelzete: Teleki–Bolyai Könyvtár, THq-79.

13.

Koll. 1: [NEANDER, Michael]: [Grammatices Hebraeae Linguae Tabulae suc-
cinctae & breves.] – Iohannes Crato, Vitebergae 1575. 8°, f. [36.]. VD16 ZV
11403.

Koll. 2: SCHINDLER, Valentin: *Institutionum Hebraicarum libri V.* Johannes
Crato, Witebergae 1575. 8°, p. 366. VD16 S 2916.

Koll. 3: [CHYTRÄUS, David ed.]: *Prophetæ minores.* Joannes Oporinus, Basi-
leae [1567]. 8°, p. 30 + [52]. VD16 B 3834.

K Pergamenkötés.

P Steph[anus] Eszéki.

Michael Szekelyhidi / M. N. Sz.

Michael N. Székelyhidi obtulit Ill[ustri] Coll[egio] R[eformato] Agropolit[a-
no] A[nno] 1729 Mense Decembri.

Ex oblatione Michaelis N. Székelyhidi pro ultimo vale (dum sub Omnipotentis
cura ad ambiguam fortunae aleam Exotica peteret) devolutus est hic liber ad
Illustre Collegium R[eformatum] S[áros]P[atachinum] Alb[anum] Agropoli-
tanu[m] Anno 1729 Mense Decembr[i].

A Maros Vásárhelyi e. r. Fő Oskola könyve (ex libris).

Megj.: Latin bejegyzésekkel. A Koll. 1-ből a címlap, a B3, C1, E4, E5 lapok hiá-
nyoznak.

Jelzete: Teleki–Bolyai Könyvtár, Bo-3983.
Cat. Saec. 16. S 42, S 43, B 159.

14.

Koll. 1: [PASKÓ Kristóf]: [*A nemes és régenten hires Erdely orszaganak keserves és szomorú pusztításáról irt siralom.* Szenci Kertész Ábrahám, Nagyszeben 1663.] 4°, f. [20]. RMK I. 1007; RMNy 3127.

Koll. 2: GOSAVÁRI Mátyás: *Az régi magyaroknak első be iövésekről való historia, Attilával miképpen telepettenec le Scambriaban, é smelly nagy vérontással ferkesztenek be Pannoniaba.* Heltai Gaspárné, Colosvarot 1579. RMK I 154; RMNy 437.

K Márványozott fatáblás bőrkötés, aranyozott gerinccel.

P M. N. Sz.

1783 G[róf] Bethlen Susanna mp. / G[róf] Iktari Bethlen Susánna G[róf] Teleki Sámuelné (ex libris).

Megi.: Magyar bejegyzésekkel, a címlap és A2-3, F4-G4 ívek kézírással pótolva.

A koll. 2 kéziratos másolat.

Jelzete: Teleki–Bolyai Könyvtár, THq-76 b.

15.

SCHADE, Elias: *Oratio de linguae sanctae origine, progressu et varia fortuna ad nostrum usque saeculum.* Jodocus Martinus, Argentorati 1591. 8°, p. [48] + [16] + 334 + [2]. VD16 S 2120.

K Kartontáblás pergamenkötés.

P M. T. D. / 1597 [supralibros]

Georg[ius] Hendeli[us].

Sum possessor hujus libri Basilius Albisi empt[us] denar[iis] 72 A[nn]o 1701 die 23 Octobris.

Successit Thomae Zalányi Anno 1703 die 2 January.

Michael N. Székelyhidi 1729. / M. N. SZ. M[anu] p[ro]p[ri]a.

Ex oblatione Michaelis N. Székelyhidi pro ultimo vale (dum sub Omnipotentis cura ad ambiguum fortunae aleam Exotica peteret) devolutus est hic liber ad Illustre Collegium Refor[matum] S[á]rosP[atachinum] Alb[ensem] Agropoli-tanum A[nn]o 1729 mense [Decem]bri.

Marosvásárhelyi Ref. Kollég. (ex libris).

Jelzete: Teleki–Bolyai Könyvtár, Bo-1641.

Cat. Saec. 16. S 31

16.

SOÓS Ferenc: *Positiones de peste, divinae revelationi; sanae rationi; experientiae longorum seculorum, conformes.* Samuel Pap Telegdi, Claudiopoli 1720. 8°, p. [8] + 88. Petrik III. 415.

K Papírkötés.

P M. N. Sz.

Jelzete: Teleki–Bolyai Könyvtár, To-218. coll. 2.

17.

TÁLLYAI Z. Márton: *Anatome Samosateniasmi. Sive censura brevis ac modesta responsionis cuiusdam N. N. Transylvani, institutae.* Franciscus Hegerus, Lugduni Batavorum 1634. 8°. p. [32] + 399 + [18]. GBV 149966423 – RMK III 1503.

K Két bordára fűzött, papírtáblás, bőrkötés. Rongált, szúrágás nyomaival.

P *Spes mea et rupes animi mei Jehova Steph[anus] Gönczi m[anu]p[rop]ria.*

Georgius Hozdathi Emptus Zoldvae[?] A[nno] 1656 die 3 Marti[!] dr. 9. Humilitas altaq[ue] exaltatur.

Est Joannis Sollymosi.

M. N. SZ.

Convent[us] Déés[iensis] Tollerat in Sua Bibliotheca 1828.

Megj.: Valet 40 flor.

Beatus qui tempori discit avertere ignominiam. Anno 1673 Die 12 Septembris.

Precamur a te D[omi]ne Deus.

Haereticus prohibit[us].

Liber Haereticus.

Jelzete: Dési Ferences Rendház Könyvtára, 282.

18.

Koll. 1: **VOET, Paulus:** *Disputatio metaphysica de potentia et actu. Quarta. Sub praesidio D. Pauli Voet ... Publice defendere conabitur Georgius Csipkés, Comarino-Pannonius, Ung. Ad diem 18 Decemb. horâ 8. Matut. ex officina Johannis à Waesberge, Ultrajecti 1650. 4°, f. [5].* RMK III. 1759.

P M. N. Sz.

Koll. 23: **REGIUS, Henricus:** *Medicatio duorum aegrorum, paronychia, et combustionem pedis laborantium. ... sub praesidio ... D. Henrici Regii ... publicae disquisitioni exhibet Johannes Sikó Ung.-Transsylvanus ad diem 14. Iunii, horâ 9. ma-*

tutinâ. typis Gisberti à Zijll et Theodori ab Ackersdijck, Trajecti ad Rhenum 1651. 4°, f. [4]. RMK III. 1789.

P Apaczai Janos uramnak.

M. N. Sz.

Koll. 24: **VOET, Paulus**: *Disputatio metaphysica de potentia et actu. Sub praesidio ... D. Pauli Voet ... Publice defendere conabitur Stephanus Katona Geleino Ungar. Ad diem 15. Martii hora 8. Matutina. ex officina Johannis à Waesberge, Ultrajecti* 1651. 4°, f. [4]. RMK III. 1785.

P M. N. Sz.

Koll. 26: **REGIUS, Henricus**: *Medicatio duorum aegrorum palpitatione cordis, et febris ephemera laborantium. Sub praesidio ... D. Henrici Regii ... publicae disquisitioni exhibet Stephanus Nimethi, Ungarus. Ad diem 3. Iulii. typis Gisberti a Zijll et Theodori ab Ackersdijck, Trajecti ad Rhenum* 1652. 4°, f. [4]. RMK III. 1816.

P M. N. Sz.

Koll. 44: **REGIUS, Henricus**: *Medicatio duorum aegrorum, aneurismate et gangraena laborantium. ... sub praesidio D. Henrici Regii ... publicae disquisitioni exhibet Samuel Enyedinus, Ungarus-Transylvanus. typis Gisberti a Zijll et Theodori ab Ackersdijck, Trajecti ad Rhenum* 1651. 4°, f. [4]. RMK III. 1789.

P Tarpai András uramnak.

M. N. Sz.

Jelzete: Teleki-Bolyai Könyvtár, Tq-909.

19.

Koll. 1: **ZWINGLI, Ulrich**: *Opus articulorum sive conclusionum a sanctae memoriae ... in vernacula lingua conscriptum, á Leone vero Iudae in Latinam versum. [Cristophorus Froschoverus, Tiguri 1535]. 8°, f. [16] + 371. VD16 Z 823; BVB BV001761199.*

Koll. 2: **BULLINGER, Heinrich**: *Antiquissima fides et vera religio. Christianam fidem mox a primis mundi exordijs ad haec usq[ue] tempora durasse, eamq[ue] veram et indubitam esse. [Christophorus Froschoverus, Tiguri 1544]. 8°, f. [3] + 66 + [1]. VD16 B 9603; BVB BV001380680.*

Koll. 3: **BULLINGER, Heinrich**: *Utriusque in Christo naturae tam Divinae quam humanae, contra varias haereses, pro confessione Christi catholica, assertio orthodoxa. in aedibus Christophori Froschoveri, Tiguri 1534. 8°, f. [2] + 69. VD16 B 9735; BVB BV005434743.*

K Három duplabordára fűzött, fatáblás, vaknyomásos bőrkötés, fémkapcsok nyomaival. Rongált, szúrágás nyomaival. Az oromszegők kódexlapból kivágott csíkokkal készültek.

P Paulo Hungariae [...]

Zabo Peter

Summa pietate praedi[...] nimiaq[ue] Generosus vir D[omi]nus Andreas Maklarinus dabat in Synodo Mense Maji, Anno vero 1614 cum sedibus his valedixisse quus eo tempore colebant.

Dono dabat Wir charissimus D[omi]nus Andrea Maklarj Anno 1615.

Deus providebit de MARC. C. Jo. Rosa.

Protector Vitae meae quem timebo J. Rosa Adot az Úr Isten bölcsesegebül Egi Fiu Magzatot 23 dje July Regell Ann[o] 1640 in Koltsza[?] Baptismus 7 dje [septem]bris.

M[ichaelis] N. SZ[ékellyhidi] m[a]nu p[ro]pria

Tollerat Convent[us] Déés[iensis] in sua Bibliotheca 1828.

Megj.: Liber haereticus.

Latin nyelvű lapszéli bejegyzésekkel és szóaláhúzásokkal. Az előzéklapokon és a kötéstáblák belső oldalán latin nyelvű bejegyzésekkel.

Jelzete: Dési Ferences Rendház Könyvtára, 254.

Tartalom

Előszó (Ősz Sándor Előd)	5
Somogyi Alfréd: Szenci Molnár Albert emlékezete Felvidéken.....	7
Ősz Sándor Előd: Szenci Molnár Albert naplókötetéről	14
Kónya Annamária: Szenci Molnár Albert zsoltárainak szlovák fordítása	31
Zsigmond Attila: „...rector Somlyoiensis factus...” A szilágysomlyói rektória mint karrierlehetőség	38
Czinke Zsolt: Az 1674-es pozsonyi vértörvényszék Bátorkeszi István veszprémi gályarab-prédikátor életének tükrében	49
Kimpf Annamária: Szepesi György kutyfalvi lelkész bibliotékája a 17. század végéről	61
Gordán Edina: Székelyhidi Nethlébíus Mihály becses könyvtárának töredéke	84
Szabadi István: Zoványi György és kánonjai.....	108
Berekméri Árpád Róbert: A Marosi Református Egyházmegye fő- és algondnokai 1709-től 1868-ig.....	116
Hegyi Ádám: Kisközösségek nagy emberei: a Békési Református Egyházmegye meghatározó személyiségeinek kommunikatív és kulturális emlékezete a 18. században	133
Éliás János: Tiszaföldvári lelkészek 1722 és 1821 (1845) között.....	149
Kónya Péter: Az Eperjesi Evangélikus Kollégium újjászületése és a diáktársaságok ebben játszott szerepe (1783–1848)	164
Barticel-Kiss Eszter Orsolya: Abats János püspök körrendeletei.....	177
Bak Ágnes: Incze János hagyatéka a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet Könyvtárában.....	190
Ambrus Mózes: Ügyvéd, főszerkesztő, képviselő, főgondnok. Szele Béla munkássága.....	222

Bozzay Réka: Magyar diákok utrechti diákegyesületekben	236
Papp Annamária: Az egyetlen erdélyi református diakonisszaszentelés története.....	252
Benkő Levente: Erdővidéki reformátusok a második világháborúban, 1941–1945.....	270
Dezső Kinga Julianna: A „példátlan történelmi tornádó”. Ifj. Révész Imre és az 1944-es esztendő eseményei.....	292
Pusztai Gábor: Magyar gyermekvonatok és holland hadifoglyok	314
Névmutató.....	337

Az Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek
című sorozat eddig megjelent kötetei

1. Buzogány Dezső: *Melanchthon úrvacsorátana levelei alapján*. Budapest 1999.
2. Imre Lajos: *Önéletírás*. Kolozsvár 1999.
3. Bod Péter: *Erdélyi református zsinatok végzései 1606–1762*. Kolozsvár 1999.
4. Musnai László: *Teke monográfiája*. Kolozsvár 1999.
5. Bullinger Henrik: *Második Helvét Hitvallás*. Kolozsvár 1999.
6. Buzogány Dezső: *Harc a tiszta evangéliumért*. Kolozsvár 1999.
7. Buzogány Dezső: *Az Erdélyi IKE története 1930-ig*. Kolozsvár 2000.
8. Kurta József: *Az Öreg Graduál századai Erdélyben*. Kolozsvár 2002.
9. Kolumbán Vilmos József: *Törvényhozó egyház*. Kolozsvár 2002.
10. Kádár Tamás – Mihály Lehel – Sebestyén Előd – Roth Levente: *A kolozsvári Protestáns Teológia élete 1950–1955 között*. Kolozsvár 2002.
11. Kozma Zsolt: *A Kálvinista Világ és a Kiáltó Szó repertóriuma*. Kolozsvár 2003.
12. Imre Lajos: *Szombatesték a parókián*. Kolozsvár 2003.
13. Imre Lajos: *A szenvedés kérdése*. Kolozsvár 2004.
14. Benkő József: *Filius Posthumus*. Kolozsvár 2004.
15. Kolumbán Vilmos József: *Backamadarasi Kiss Gergely*. Kolozsvár 2005.
16. Ősz Sándor Előd: *A szászvárosi református kollégium diáksága. 1669–1848*. Kolozsvár 2006.
17. Buzogány Dezső – Ősz Sándor Előd (szerk.): *Alma Mater. Az erdélyi Református Egyházkerület kollégiumainak élete a két világháború között*. Kolozsvár 2006.
18. Dávid László: *Műemlékügy az egyházban*. Kolozsvár 2008.
19. Ősz Sándor Előd: *A Görgényi Református Egyházmegye történeti névtára a kezdetektől 1848-ig*. Budapest 2013.
20. Tóth Levente: *A Seps-i Református Egyházmegye történeti névtára 1900-ig*. Budapest 2013.
21. Ősz Sándor Előd: *Bibliotheca Calviniana Transylvanica*. Kolozsvár 2014.
22. Kolumbán Vilmos József (szerk.): *Non videri, sed esse – Tanulmányok a 60 éves Buzogány Dezső tiszteletére*. Kolozsvár 2017.
23. Antal István: *Lelkész és egyházközség a kommunizmus idején*. Barót 2017.
24. Kolumbán Vilmos József (szerk.): *A reformáció öröksége – Egyháztörténeti tanulmányok*. Kolozsvár 2018.

25. Kolumbán Vilmos József (szerk.): *A „recepta religiók” évszázadai Erdélyben – Egyháztörténeti tanulmányok.* Kolozsvár 2019.
26. Sipos Dávid: *Orgonáknak zengések. A történelmi dési, széki és görgényi református egyházmegyéek orgonái.* Kolozsvár 2019.
27. Kolumbán Vilmos József (szerk.): *Egyház, iskola, művelődés – Egyháztörténeti tanulmányok.* Kolozsvár 2020.
28. Kolumbán Vilmos József (szerk.): *Határtalanul a határok között – Egyháztörténeti tanulmányok.* Kolozsvár 2020.
29. Ősz Sándor Előd: *A vizitáció az Erdélyi Református Egyházban a 16–18. században.* Kolozsvár 2022.
30. Kolumbán Vilmos József (szerk.): *Praeceptor historiae ecclesiasticae. Tanulmányok Buzogány Dezső 65. születésnapjára.* Kolozsvár 2022.
31. Kolumbán Vilmos József (szerk.): *A reformáció századai. Egyháztörténeti tanulmányok.* Kolozsvár 2022.
32. Kolumbán Vilmos József (szerk.): *Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról. Egyháztörténeti tanulmányok.* Kolozsvár 2022.
33. Kállai Benedek: *Nyüved múltja és jelene.* Nagyvárad 2022.
34. Kolumbán Vilmos József – Ősz Sándor Előd (szerk.): *Egyház és történelem. Egyháztörténeti tanulmányok.* Kolozsvár 2024.
35. Bod Péter: *A magyarok egyháztörténete. Historia Hungarorum Ecclesiastica.* I. kötet. Kolozsvár, 2026.
36. Ősz Sándor Előd (szerk.): *Nehéz idők, nagy emberek. Egyháztörténeti tanulmányok.* Kolozsvár 2026.

Készült az Erdélyi Református Egyházkerület
Misztótfalusi Kis Miklós Sajtóközpontjának
nyomdájában

Felelős vezető: Dávid Zoltán

Korrektúra: Szabó Beáta

Számítógépes tördelés: Murad Betty

Nyomdai ívek száma: 23